

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента Нагачевської Зіновії Іванівни
на дисертаційну роботу Микитюка Володимира Ільковича

«Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія і сучасність»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Визначальними якостями людини XXI сторіччя є унікальність і розмаїття, здатність до самовдосконалення і навчання впродовж усього життя на відміну від уніфікації та однаковості, що до сьогодні неоднозначно сприймається частиною українського суспільства. Провідні системи освіти зарубіжжя основою її змісту визначають творчість-креативність, критичне мислення, уміння спілкуватися та співпрацювати у нових умовах соціально-технологічних змін. Не випадково Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» декларують ці методологічні орієнтири, втілювати які доведеться протягом довшого періоду.

Серед засад державної політики у сфері освіти, які спроможні забезпечити європейський вибір України, – людиноцентризм, науковий характер, нерозривний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями, виховання патріотизму, поваги до історико-культурних надбань українського народу тощо. А ще – законодавчо закріплені умови досягнення нових мети і завдань освіти – формування ключових компетентностей, необхідних особистості для успішної життєдіяльності, чільне місце між якими посідає вільне володіння державною мовою. У контексті зазначеного об'єктивно неминучими видаються переоцінювання освітніх здобутків минулого, переосмислення класичної педагогічної спадщини, місця і ролі в національному освітньому поступі колишніх «авторитетів».

У такому ракурсі проблема, обрана для дослідження Володимиром Ільковичем Микитюком, є важливою не лише з точки зору наукових пошуків у галузі теорії та історії педагогіки, а й корелює з новими підходами до організації та змісту освіти в Україні. Отож, актуалізація автором дисертації доробку одного з чільних національних класиків, яким є Іван Якович Франко, --

новаторська, співзвучна із сучасними тенденціями розвитку української педагогічної науки.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка у межах комплексної теми «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (№ державної реєстрації 0108U007644), що також засвідчує про актуальність теми дослідження.

У роботі науково обґрунтовані головні вихідні позиції дослідження. Зокрема, логічним і науково виваженим є визначення мети і завдань дослідження. Їх успішній реалізації сприяла ґрунтовно проаналізована джерельна база, список якої містить 774 позиції, серед них більше 40 іншомовних публікацій (с. 435-513).

Позитивно оцінюємо використані В.Микитюком наукові дослідження із різних галузей науки: філософії, літературознавства, педагогіки, методики викладання літератури, історії та ін. Такий різноаспектний підхід дав змогу визначити самотність і унікальність творчої спадщини І.Франка загалом і її педагогічну значущість для теоретиків і практиків української освіти початку ХХІ ст. зокрема. Важливим розглядаємо аналіз методичних засад вивчення української літератури в закладах освіти різних типів і апробацію результатів дослідження (с. 40-42).

Новими і вагомими науковими результатами, представленими у текстах дисертації, автореферату й монографії, вважаємо основні педагогічні концепти І. Франка (суб'єктність і здатність мислити самостійно та критично; діалогізм і компетентнісно-діяльнісне навчання; текстоцентризм у навчанні літератури; зміст і методологія української освіти; теза про історичну та ментальну приналежність до цивілізаційних здобутків держав Західної Європи і Північної Америки; про виховання окцидентальної ментальності засобами освіти; про громадянську освіту суспільства; Франкова педагогічна аксіосфера тощо).

Оцінюючи нові факти, отримані у результаті дослідження, варто відзначити наукову новизну, своєчасність постановки проблеми та її

вирішення. У дисертації на основі поліметодологічного й міждисциплінарного аналізу адаптовано до сучасних умов педагогічну концептосферу І. Франка як соціокультурний загальнопедагогічний феномен із його системними складовими: аксіологією, принципами, структурою і змістом, функціями. У роботі синтезовано чимало фактів з історії української і загальноєвропейської педагогіки, здобутків провідних дидактів-персоналій в національному історико-педагогічному дискурсі, модерних світових глобалізаційних й інтеграційних процесів розвитку теорії та практики педагогічної освіти. До наукового обігу залучено купюровані та невідомі досі педагогічні тексти І. Франка, а фактологічний матеріал дисертаційної роботи великою мірою базується на документах Центрального державного історичного архіву України у Львові, матеріалах Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, Центрального державного історичного архіву України у Києві.

Заслужують позитивної оцінки передусім такі істотні наукові результати:

1. У розділі 1 («Методологічні основи історико-педагогічного дискурсу Івана Франка: формування і рецепція») найбільш повно на даному етапі систематизовано теоретико-методологічні засади вивчення та рецепції педагогічної концептосфери Івана Франка, створено оригінальну авторську періодизацію педагогічного франкознавства (с. 66–71). Уперше проаналізовано педагогічний курикулум І. Франка у динаміці і розвитку та з'ясовано його сутність.

2. У розділі 2 («Аксіологічні виміри педагогічної думки Івана Франка») вирізняються новизною та вагомими науковими результатами підрозділи 2.1. «Рецепція педагогічної прози Івана Франка: ціннісно-смилова сфера» (с. 125–141) і 2.5. «Іван Франко проти «фанатиків москвофільства»: національні ідеали в освітньо-виховній та просвітницькій діяльності» (с. 218–287).

3. Третій розділ дисертації («Практичні Франкові освітні парадигми: підручникотворення, канон лектури, риторична компетентність педагога») є найбільш праксеологічно зорієнтованим і апробованим у навчальному процесі викладання української літератури у закладах середньої та вищої освіти.

4. У четвертому розділі («Рефлексії Івана Франка на освітянську проблематику: від «цвинтарництва» до «ліберального націоналізму») вирізняються підрозділи 4.1 («Мотив національної самокритики»: І. Франко про вивчення творчості Тараса Шевченка в школі») (с. 348–363) і 4.3 («Іван Франко про вищу освіту: конструкти західноєвропейського індивідуалізму та ліберальної університетської спільноти») (с. 384–412), однак, на нашу думку, якщо перший із них є завершеним і вичерпним, то Франкові думки про вищу освіту потребують подальшого аналізу і дослідження.

Таким чином, одержані у роботі В. Микитюка результати є вагомими та оригінальними, мають значення для сучасної педагогічної науки й освітньої практики, можуть бути використані під час написання історії української педагогіки, монографічних розвідок про І. Франка, підручників і посібників із методики викладання окремих дисциплін у вищій і середній школах, підготовки дисертацій, дипломних робіт, методичних рекомендацій тощо.

До переваг дисертаційної роботи В. Микитюка можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає в розробці спеціального курсу «Іван Франко і методика викладання української літератури» (с. 546-555, «Додатки»), який апробовано в навчальній та науково-дослідницькій роботі студентів Львівського національного університету імені І. Франка; під час розробки і використання робочих програм навчальних дисциплін «Методика викладання української літератури у середній школі» для студентів спеціальності «Українська мова і література» освітнього рівня «бакалавр» і «Методика викладання української літератури у вищій школі» (с. 525-545; «Додатки» 2-4) для студентів спеціальності «Українська мова і література» освітнього рівня «магістр».

Аналіз дисертації Володимира Микитюка «Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія і сучасність» дає підстави розглядати її як завершений і цілісний доробок з проблеми, важливої для української педагогіки та методики навчання української літератури. Тема дослідження розкрита достатньо повно, матеріал викладений у логічній послідовності відповідно до поставлених і вирішених завдань, які узгоджуються з метою дослідження і відповідають його

предмету. Загальні висновки наукової роботи цілісно відображають і підсумовують результати дослідження. Автор головно дотримується наукового стилю та вимог до робіт такого характеру.

Автореферат дисертації В. Микитюка підготовлений відповідно до чинних вимог МОН України, адекватно презентує структуру та зміст дослідження педагогічних ідей І. Франка. Загальний аналіз змісту і композиції дисертації засвідчує доцільність обраної стратегії, наслідком чого є належна наукова якість отриманих результатів.

Основні положення дослідження достатньо повно деталізовано і відображено у 72 одноосібних публікаціях, серед яких: 3 монографії, 2 навчальних і 1 навчально-методичний посібники для студентів закладів вищої освіти; 23 статті у наукових фахових виданнях (11 – у зарубіжних виданнях). Варто відзначити також 24 статті апробаційного характеру у зарубіжних і вітчизняних збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій, конгресів, симпозіумів, педагогічно-методичних читань, сучасних масових електронних періодичних видань; 22 публікації, що додатково висвітлюють наукові результати дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове і практичне значення здобутих результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання, наголосити на ймовірних дискусійних питаннях.

1. У «Вступі» дисертації (с. 33–34) недостатньо чітко структуровано і градуйовано наукову методологію і власне методи науково-педагогічного дослідження, варто було б чіткіше класифікувати його педагогічний інструментарій.

2. Можливим є удосконалення і розвиток дещо неповної схеми періодизації педагогічного франкознавства. На нашу думку, перші три етапи систематизовано дуже точно, а четвертий (с. 68–71) обмежено рамками львівської та дрогобицької наукових шкіл.

3. Відносно незавершеним, на наш погляд, і таким, що потребує подальшого розвитку, є підрозділ дисертації 4.3 («Іван Франко про вищу освіту:

конструкти західноєвропейського індивідуалізму та ліберальної університетської спільноти» (с. 384-412).

4. У тексті дисертації, переважно написаному відповідно до вимог наукового стилю, трапляються випадки емоційно-забарвленої лексики, послуговуючись висловом І.Франка, «цвітистого стилю». Особливо це помітно у підрозділах 2.4 («Конкретизації образу українсько-галицького інтелектуала: теоретичні та емпіричні пошуки ідеалу особистості вчителя») та 2.5 («Іван Франко проти «фанатиків москвофільства»: національні ідеали в освітньо-виховній та просвітницькій діяльності»).

5. На нашу думку, у тексті дисертації почасти спостерігається надмірна (хоч і об'єктивна) критична увага до творчого доробку одних і тих же авторів, хоч частина з нього уже розглядалася в першому розділі дисертації: праць В.Савинця і В.Смаля; відповідних статей у навчальних посібниках «Історія педагогіки України в особах» та «Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги» (с. 151-154); деяких сучасних авторських методик навчання української літератури (с. 271-274) та ін.

6. У роботі наявні певні технічні недоречності: у списку авторських публікацій невиокремлені праці, уміщені у фахових, зокрема педагогічних виданнях (анотація й автореферат дисертації); не відповідає чинним вимогам оформлення списку джерел, які варто було б доповнити франкознавчими студіями останніх трьох років і найновішими законодавчо-нормативними освітніми документами.

Водночас висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого наукового дослідження. Аналіз дисертації, автореферату й опублікованих праць уможливорює висновок про те, що дослідження В.Микитюка є самостійним і оригінальним, суттєво доповнює історію національної педагогіки новими знаннями і фактами з педагогічного франкознавства, розвиває загальну педагогічну теорію й освітню практику, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Дисертаційна робота «Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія і сучасність» відповідає вимогам відповідних пунктів «Порядку присудження наукових ступенів»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями згідно з Постановами Кабінету Міністрів України наступних років щодо докторських дисертацій, а її автор Микитюк Володимир Ількович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01– загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки імені
Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені
Василя Стефаника»

З.І. Нагачевська